

Minister
Spraw Zagranicznych

SM 2004/108/102/1028452

P. R. Rojek
Biuro Pracy Senat RP
Wpłynęło do: 10.09.12
nr 7625 podpis

GABINET MARSZAŁKA SENATU
wpłynęło dn. 7.09.12.
nr 4166 podpis: B. Borusewicz

Warszawa, dnia 5 września 2012 r.

Pan Bogdan Borusewicz
Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku

W odpowiedzi, z upoważnienia Prezesa Rady Ministrów dla Ministra Spraw Zagranicznych, na oświadczenie Pani Senator Janiny Sagatowskiej (pismo nr BPS/043-17-671/12 z dnia 7 sierpnia br.) złożone podczas 17. posiedzenia Senatu RP, w sprawie uruchomienia nowego programu wsparcia finansowego dla osób pokrzywdzonych w wyniku działań wojennych Niemców w czasie II wojny światowej, uprzejmie informuję:

1. Oceniając prawnomiędzynarodowe aspekty dochodzenia przez Polskę roszczeń z tytułu strat poniesionych w okresie II wojny światowej, należy uwzględnić szerszą perspektywę historyczno-polityczną, a zwłaszcza fakt, że po zakończeniu wojny, zgodnie z postanowieniami Konferencji Poczdamskiej z 1945 r., Polska została zaliczona do wschodniej strefy reparacyjnej. Reparacje z tej strefy zostały przyznane bezpośrednio ZSRR, który zobowiązał się zaspokoić żądania reparacyjne Polski. W konsekwencji w dniu 16 sierpnia 1945 r. Polska podpisała z ZSRR umowę w sprawie wynagrodzenia szkód wyrządzonych przez okupację niemiecką, regulującą rozmiary i tryb świadczeń dla Polski. W umowie tej określono też tryb i zakres zaspokojenia roszczeń Polski z tytułu reparacji z radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec oraz z udziału ZSRR w reparaacjach z zachodnich stref okupacyjnych. Na jej podstawie rząd radziecki rzekł się na rzecz Polski wszelkich roszczeń do mienia niemieckiego i innych niemieckich aktywów na całym terytorium Polski. Ponadto, warto przypomnieć, że na mocy Umowy Poczdamskiej, w ramach odszkodowań wojennych Polska uzyskała byłe niemieckie obszary wschodnie.
Należy zaznaczyć, że Polska nie była stroną innych umów regulujących wynikające z wojny kwestie majątkowe (m.in. układu o odszkodowaniach układu londyńskiego z 27 lutego 1953 r.), zawartych pomiędzy Niemcami a państwami zachodnimi.
2. W dniu 22 sierpnia 1953 r. ZSRR zawarł z Niemiecką Republiką Demokratyczną (NRD) umowę dotyczącą zamknięcia kwestii reparacyjnych ze strony Niemiec, tj. protokół w sprawie zaprzestania pobierania reparacji niemieckich i w sprawie innych środków złagodzenia zobowiązań finansowo-gospodarczych NRD związanych z następstwami wojny. W protokole tym stwierdzono, że Niemcy wykonały już znaczną część swoich zobowiązań finansowo-gospodarczych wynikających z wojny i wskutek

tego uznano za konieczne złagodzenie ich zobowiązań ekonomicznych. Zgodnie z art. 1 rząd ZSRR - po uzgodnieniu z rządem PRL - zobowiązał się do przerwania z dniem 1 stycznia 1954 r. pobierania świadczeń reparacyjnych od NRD w każdej postaci.

W dniu 23 sierpnia 1953 r. Rada Ministrów PRL przyjęła uchwałę: Oświadczenie rządu PRL dotyczące reparacji wojennych (zarejestrowane i opublikowane w zbiorze umów międzynarodowych Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1969 r.). Ust. 5 tego oświadczenia stwierdza, że: *"(...) dla uregulowania problemu niemieckiego i w uznaniu, iż Niemcy w znacznym stopniu uregulowały swe zobowiązania z tytułu odszkodowań wojennych, rząd polski zrzeka się z dniem 1 stycznia 1954 r. spłaty odszkodowań wojennych na rzecz Polski. W wyżej omawianym oświadczeniu z 23 sierpnia 1953 r. rząd polski poszedł dalej niż cytowany wcześniej protokół pomiędzy ZSRR i NRD, gdyż mówi się w nim nie o przerwaniu pobierania odszkodowań, które mogą być wznowione, ale o zrzeczeniu się, które ma charakter definitywny. Dodatkowo, delegat rządu PRL, w wygłoszonym 23 września 1953 r. na posiedzeniu plenarnym VIII sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, oświadczeniu potwierdził jednoznacznie fakt zrzeczenia się przez Polskę reparacji od Niemiec.*

Niezależnie od współczesnych ocen tego faktu, oświadczenie z 23 sierpnia 1953 r. jest do dziś skuteczne na gruncie obowiązującego prawa międzynarodowego. Należy zwrócić uwagę również, że zrzeczenie się reparacji potwierdził Wiceminister Spraw Zagranicznych PRL Józef Winiewicz, w czasie rokowań nad układem normalizacyjnym z Republiką Federalną Niemiec w listopadzie 1970 r. Ponadto, podpisany w dniu 12 września 1990 r. Traktat o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec (tzw. Układ 2+4) przez Wielką Brytanię, Stany Zjednoczone, ZSRR, i Francję z oboma państwami niemieckimi, w którego przygotowaniu uczestniczyła Polska, jest uznawany za ostateczne potwierdzenie zamknięcia wszystkich spraw wynikających z II wojny światowej.

Warto przypomnieć również, że w stanowisku z dnia 19 października 2004 r. Rada Ministrów stwierdziła: *„Oświadczenie Rządu PRL z 23 sierpnia 1953 r. o zrzeczeniu się przez Polskę reparacji wojennych Rząd RP uznaje za obowiązujące (...) Oświadczenie z 23 sierpnia 1953 r. było podjęte zgodnie z ówczesnym porządkiem konstytucyjnym, a ewentualne naciski ze strony ZSRR nie mogą być uznane za groźbę użycia siły z pogwałceniem zasad prawa międzynarodowego, wyrażonych w Karcie Narodów Zjednoczonych”.*

3. Podkreślić należy, że sprawa uzyskania indywidualnych odszkodowań wojennych dla Polaków - ofiar III Rzeszy była wieloletnim tematem rozmów polsko - niemieckich. Rząd polski wielokrotnie występował w tej sprawie do strony niemieckiej, m.in. przez noty dyplomatyczne z 1983, 1984 oraz 1986 r.
4. 16 listopada 1972 r. w Genewie zostało podpisane Porozumienie między ministrem zdrowia i opieki społecznej PRL a federalnym ministrem gospodarki i finansów RFN w sprawie pomocy finansowej dla obywateli polskich – ofiar hitlerowskich eksperymentów pseudomedycznych, które przewidywało przekazanie kwoty 100 mln DM. Porozumienie to poprzedzały indywidualne wypłaty dokonywane przez rząd RFN za pośrednictwem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, których łączna suma wyniosła ponad 39 mln DM.

5. W latach 1992 - 2002 więźniowie obozów koncentracyjnych i robotnicy przymusowi otrzymywali pomoc finansową z Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie” (FNP), utworzonej na podstawie porozumienia polsko - niemieckiego z 16 października 1991 r. o pomocy humanitarnej dla szczególnie poszkodowanych ofiar prześladowania nazistowskiego w Polsce. Na mocy tej umowy, Rząd RFN przekazał 500 mln ówczesnych marek na konto Fundacji, natomiast Polska zobowiązała się do niepopierania roszczeń swoich obywateli na płaszczyźnie międzynarodowej. Podejmując takie zobowiązanie ówczesny rząd RP zastrzegł, iż nie oznacza ono ograniczenia praw obywateli do indywidualnego dochodzenia roszczeń.
6. Ponadto, w latach 1999-2000 były prowadzone dodatkowe negocjacje na forum międzynarodowym, z aktywnym udziałem delegacji polskiej. Zakończyły się one podpisaniem w dniu 17 lipca 2000 r. porozumienia pomiędzy USA a RFN, które zostało poprzedzone uchwaleniem przez niemiecki Bundestag 6 lipca 2000 r. ustawy o utworzeniu Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”. Równolegle, w wyniku wielostronnych negocjacji międzynarodowych, w dniu 17 lipca 2000 r., zostało podpisane tzw. „Wspólne Oświadczenie” (Joint Statement) przez Rządy Białorusi, Czech, Państwa Izrael, Rzeczypospolitej Polskiej, Federacji Rosyjskiej, Ukrainy oraz Rządu RFN i Stanów Zjednoczonych, a także przedsiębiorstwa niemieckie i Konferencję ds. Żydowskich Roszczeń Majątkowych, na podstawie którego rząd Republiki Federalnej Niemiec i firmy niemieckie zobowiązały się do dokonania wpłat w wysokości 10 mld DM na rzecz Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość”.
7. Zgodnie z ustawą Bundestagu, Fundacja „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”, za pośrednictwem tzw. organizacji partnerskich (w przypadku obywateli polskich taką organizacją była przede wszystkim FNP) wypłacała świadczenia dla więźniów obozów i gett oraz dla robotników przymusowych, deportowanych ze swojej ojczyzny na teren III Rzeszy lub na tereny przez nią okupowane i tam zmuszanych do pracy w przedsiębiorstwach zarobkowych lub w sektorze publicznym. Dodatkowo, w ramach tzw. „klauzuli otwartości”, dopuszczono możliwość objęcia świadczeniami również robotników rolnych, dzieci wywiezione wraz z rodzicami deportowanymi na roboty przymusowe, dzieci urodzone w czasie trwania pracy przymusowej rodziców na terenie III Rzeszy, osoby pozbawione wolności w więzieniach, aresztach i obozach przejściowych oraz ofiary eksperymentów pseudomedycznych, które z mocy ww. ustawy niemieckiej nie zostały objęte świadczeniami. Ponadto, o wypłatę świadczeń ubiegać się mogły również osoby, których mienie zostało naruszone *„wskutek prześladowań rasowych przy istotnym, bezpośrednim i przyczyniającym się do powstania szkód udziale niemieckich przedsiębiorstw”*. Wypłaty świadczeń, o których mowa, zostały zakończone w dniu 30 września 2006 r. Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie” ogółem przekazała świadczenia ze środków niemieckiej Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość” dla 484 tys. osób uprawnionych na kwotę ponad 3,5 mld PLN (975,5 mln EUR).
8. Przedstawione informacje pokazują, że sprawa pomocy finansowej dla obywateli polskich - ofiar zbrodni wojennych III Rzeszy była przedmiotem starań kolejnych polskich rządów. Pomimo tego, udało się objąć wypłatami jedynie część poszkodowanych osób. Należy zaznaczyć, że na podstawie wspomnianego porozumienia polsko-niemieckiego z 1991 r. rząd RP zobowiązał się wobec rządu RFN, że *„nie będzie dochodził dalszych*

roszczeń obywateli polskich, które mogłyby wynikać w związku z prześladowaniem nazistowskim" (zastrzegając jednocześnie, że nie powinno to oznaczać ograniczenia praw obywateli do indywidualnego dochodzenia roszczeń). Ponadto, władze polskie, podpisując Wspólne Oświadczenie z 2000 r., o którym mowa wyżej, zgodziły się, że „w odniesieniu do sumy 10 mld DM, która ma być przekazana Fundacji "Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość" przez niemiecki sektor publiczny oraz niemieckie firmy, (...) suma ta stanowi zarówno górną granicę, jak i ostateczną kwotę przeznaczoną na wypłaty”.

9. Odnosząc się do podniesionej przez Panią Senator kwestii pacyfikacji polskich wsi w trakcie II wojny przez wojsko niemieckie, należy w pełni zgodzić się z tezą, że czyny te wypełniały znamiona zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennej. Równocześnie należy wyjaśnić, że przedmiotowe kategorie mają zastosowanie przede wszystkim w przypadku dochodzenia odpowiedzialności karnej jednostek – sprawców tych zbrodni. Aktualnie trudności z przeprowadzeniem postępowania w tym zakresie wiążą się z brakiem możliwości identyfikacji sprawców lub z ich śmiercią.
10. Warto zauważyć, że programy opieki nad ofiarami III Rzeszy nadal realizuje Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie”. Należą do nich takie inicjatywy jak: Pomoc rzeczowa, Program wypłat zapomóg specjalnych, Opieka wolontariuszy Fundacji oraz Sieć Informacji, Doradztwa i Integracji (SIDI) - dla ofiar nazizmu. Dane kontaktowe FPNP to: Fundacja „Polsko - Niemieckie Pojednanie”, ul. Krucza 36, 00-921 Warszawa, tel. (22) 629 73 35, 695 99 61, email: informacja@fnpn.pl

Z wyrazami szacunku,

Podsekretarz Stanu
Janusz Cisek